

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 03.12.20

Autodafé

(_maktpraksis) Bokbål. “Autodafé” er et portugisisk ord for “troshandling”. “Autodafé” brukes i dag om offentlig brenning av bøker og andre verk, men innebar opprinnelig brenning av mennesker (kjettere). Bokbål er “ekstremtilfeller av sensur” (Plachta 2006 s. 40) gjennomført både som en praktisk og en seremoniell handling (en “rettsseremoniell” handling; Plachta 2006 s. 42). Brenningen markerer ofte straff for en forfatter som det ikke er mulig å få tak i og straffe med fengsel eller lignende, altså en slags stedfortredende straff, eventuelt en “in-effigie-henrettelse”. En fransk prest kalte på 1600-tallet flammene for “forløperen for helvete” (Lanson og Tuffrau 1953 s. 259). Men brenningen gjør også bøkene umulige å lese og innsnevrer dermed forfatterens innflytelse.

Den tyske dikteren Johann Wolfgang von Goethe skrev på 1700-tallet, etter å ha sett en bok bli brent i Frankfurt, at det var som å se en henrettelse. “Det å se en livløs gjenstand bli straffet, var et fryktelig skue.” (sisert fra Manguel 1998 s. 377) Bokbrenning er en slags offentlig henrettelse av meninger. “Faktisk har bokbål gjennom historien ofte nok fungert som en rituell likvidering av individets i dets subjektivitet.” (Rieger 2002 s. 37) Å utslette en bok kan oppfattes som å ville utslette ånd, noe udødelig (i motsetning til forfatterens liv, som er avgrenset) (Berns og Neuber 2000 s. 707).

Den tysk-amerikanske sosiologen Leo Löwenthal skrev i essayet “Calibans arv” (1987) om ulike typer bokutslettelse. “Löwenthal reconstructed the long historical record of book burning, beginning with the founder of the Chin-Dynasty in China in the third century BCE and the absolutist Roman emperors through the medieval and early modern Roman and Spanish inquisitions up to nineteenth and twentieth century acts of German anti-Semitic terror. In his overview, Löwenthal distinguishes three main aims and functions of book burning:

- *the extinction of history*. After a political regime change, there is often the desire to eliminate the past and to replace it by a new foundational narrative. As history is always composed of different strands and layers, it is also polyvocal and complex, undermining the construction of a single legitimizing narrative. For the new political power to start over and to present itself as new, it has to wipe the slate of history clean, creating a tabula rasa to prevent contradictions and claims to another reality.

- *acts of purification*. This involves ongoing acts that persecute and destroy any opinion or idea that jars with the obligatory truth of the regime in the present. It is the practice of censorship and *damnatio memoriae* that has been fostered by all regimes built on absolute truth and totalitarian power.

- *the liquidation of the subject*. Löwenthal lived as a German Jew through the Third Reich and witnessed the symbolic acts of book burning on May 10th 1933 in German cities. For him, the violence against books was only a premonition of the violence to follow against individuals of endangered minorities. He understood all too well that the violence committed against books is ultimately directed against human beings if their existence jars with the violent plans of totalitarian power. The independence of Jewish intellectuals, for instance, cultivating a sense of independent citizens making use of their critical intellect, became the target of their forceful exclusion from the German Bildungsbürgertum and later the German Volksgemeinschaft, turning them into an object of eliminatory racist politics. For every totalitarian state, Löwenthal writes, “individuality and the idiosyncratic quality of the critical subject is untenable”. (Löwenthal 1987, p. 232)” (Aleida Assmann i Watteeuw, Collier m.fl. 2016)

“Bokbålet – autodafé – er en rituell handling som tilhører samme tradisjon som heksebålet, kjetterbålet og ikonoklasmen. Poenget er den seremonielle avstandstaking fra bokens innhold. Som med heksebålet, kjetterbålet og ikonoklasmen er man i berøring med en magisk tradisjon som handler om å utslette eller drive ut onde ånder. Bokbålet er en problematisk side ved hva man gjerne kaller “den kristne kulturarven”, og det er kanskje ikke tilfeldig at den nye norske impulsen til å brenne bøker kommer fra “bibelbeltet”. Senantikkenes kristne brant mye av antikkens bokskatt. Inkvisisjonens brenning av kjetterske og også jødiske og islamske skrifter pågikk i århundrer. Martin Luther lot bannbullen mot seg gå opp i flammer sammen med katolisismens sentrale teologiske skrifter i Wittenberg i 1520.” (historieprofessor Kjetil Jakobsen i *Morgenbladet* 13.–19. desember 2019 s. 24-25)

Det første kjente bokbålet skal ha funnet sted da verk av filosofen og sofisten Protagoras fra Abdera ble brent fordi de ble ansett som å ha et skadelig innhold (Bouquiaux-Simon 2004 s. 46, Manguel 1998 s. 377). Datoen var 411 f.Kr., og Protagoras’ bøker ble brent på Athens agora (torg) blant annet fordi han hadde sagt: “Når det gjelder gudene, kan vi ikke bevise at de eksisterer, heller ikke at de ikke eksisterer. Det er mye som hindrer oss i å forstå dette. Det første er emnets dunkelhet, det andre menneskelivets korthet” (sitert fra Polastron 2004 s. 373). Athen var da det intellektuelle senteret i den greske antikken. Andre kilder framhever at denne bokbrenningen kan ha vært oppdiktet langt senere.

I år 213 f.Kr. befalte den kinesiske keiseren Shǐ Huángdì (Qin Shi Huang) at alle bøker i Kina skulle brennes (Manguel 1998 s. 377). Blant det som ble brent var

skriftene til den kinesiske filosofen Konfucius (Ralf Moritz i Konfuzius 1982 s. 18).

Apostelen Paulus oppnådde at de som han omvendte til kristendommen i Efesos, brakte med seg sine hedenske skrifter og lot dem brenne i et stort, felles bål. Dette er omtalt i *Apostlenes gjerninger* kapittel 19. De nyomvendte brente altså bøker de selv hadde skaffet seg og ødela dermed egen eiendom. Markedsverdien av bøkene som ble brent, skal ha vært femti tusen dinarer (Polastron 2004 s. 56).

Den sinnssyke romerske keiseren Caligula befalte at alle eksemplarer av den greske epossangeren Homer, den romerske dikteren Vergil og den romerske historikeren Titus Livius skulle brennes, men hans ordre ble ikke utført (Manguel 1998 s. 377). I år 303 ga den romerske keiseren Diokletian ordre om at alle kristne tekster skulle på flammene (Manguel 1998 s. 377). Han innledet samme år kristenforfølgelser over hele sitt rike.

Middelalderdikteren Marie de Frances episke dikt "Guigemar" beskriver en sjalu borgherre som sperrer inne sin kone. Et veggmaleri i rommet der hun er innesperret, viser ifølge fortellingen en scene der den romerske poeten Ovids dikt "Helbredelse for kjærlighet" blir brent (Rieger 2002 s. 36).

I middelalderen fantes det en forestilling om at dogmatiske, kirkelige bøker ikke lot seg brenne. De ville ikke falle ned på flammene som de ble kastet mot, men holde seg svevende i lufta, uskadd (Quinsat 1990 s. 367). Spanjolen Pedro Berrugetes malte ca. år 1500 bildet *Miraklet i Fanjeaux*, som viser en bok som svever over flammene fra et bokbål og altså ikke brenner opp. På slutten av 1100-tallet etablerte den "kjetterske" biskopen Guilhabert de Castres seg i Fanjeaux i Frankrike. Berrugetes' maleri viser hans tilhengere som prøver å brenne en bok av sankt Dominikus, grunnleggeren av Dominikanerordenen. Legenden handler om et under. De aller fleste bøker tok derimot fyr, og en av de ivrigste til å brenne hedenske skrifter i tidlig middelalder, var pave Gregor 1 den store (pave fra år 590). Han lot bl.a. brenne bøker av Cicero (Polastron 2004 s. 58). Den franske kongen Ludvig 1. med tilnavnet "Den fromme" brente store deler av sin far Karl den stores bibliotek med frankiske og germanske tekster (Polastron 2004 s. 162). I år 1233 ble jødiske skrifter brent i den franske byen Montpellier, det samme foregikk i Paris i 1242 og 1244. I 1309 ble jødiske bibliotek brent ned i Paris (Polastron 2004 s. 376). Den tsjekkiske kirkereformatoren Jan Hus (el. Johann Huss) ble brent sammen med sine bøker i Konstanz i 1415 (Plachta 2006 s. 43). I 1568 ble jødiske bøker brent i Venezia (Polastron 2004 s. 377).

I 1323 bestemte ledelsen i den dominikanske munkeordenen at alle bøker om alkymi skulle brennes (Cavallo og Chartier 2001 s. 172). I 1346 erklærte ledelsen ved universitetet i Paris at alle bøker av Nicolas d'Autrecourt skulle brennes. Ledelsen mente at d'Autrecourt hadde angrepet den skolastiske teologien. Noen eksemplarer av hans "kjetterske" verk skulle likevel bevares, tilgjengelig for

teologer som hadde som oppgave å gjendrive meningene i dem. Bare teologiprofessorer fikk tilgang til disse eksemplarene av d'Autrecourts bøker (Cavallo og Chartier 2001 s. 172). I 1241 ble eksemplarer av det jødiske teologiske verket *Talmud* brent i Paris (Cavallo og Chartier 2001 s. 189). I 1553 bestemte pavekirken at alle eksemplarer av *Talmud* skulle på flammene (Cavallo og Chartier 2001 s. 192). På begynnelsen av 1500-tallet brente dominikanere i Köln i Tyskland alle bøker de fikk tak i som var skrevet på hebraisk (Barbier 2000 s. 101).

Under reformasjonen ble bøker brent utenfor Nidarosdomen. "På 1530-talet ble bøker brent på kirkegården utenfor Nidarosdomen, og historiker Øystein Rian ser dette som tegn på at danskekongen ønsket å slette minnet om Norge som en selvstendig stat, og på dansk sensur. Dette skjedde samtidig med at reformasjonen ble innført i Norge. Espen Karlsen er opptatt av hvilke bøker som er gått tapt i ødeleggelsene og studerer kataloger over boksamlingene." ([https://www.dnva.no/detskjer/2019/08/synsforlatelse-skulle-stimulere-bruk-av-nye-boker-500-ar-siden;lesedato 15.05.20](https://www.dnva.no/detskjer/2019/08/synsforlatelse-skulle-stimulere-bruk-av-nye-boker-500-ar-siden;lesedato%2015.05.20))

"The Talmud records the death of Chanina ben Teradion, a 2nd-century Jewish sage killed by the Romans for violating a ban on teaching Torah. It was a terrible death: He was wrapped in the scroll from which he had been teaching and set on fire, with wet wool placed on his chest to prolong the agony. His horrified disciples, forced to witness his death, cried out: "Rabbi, what do you see?" He replied: "I see parchment burning, but the letters are soaring free." " (Jeff Jacoby i <http://www.aish.com/ci/s/ISIS-and-Book-Burning.html>; lesedato 12.10.16)

Da Martin Luther var på reise til Worms i 1521, så han i alle tyske byer han kom igjennom plakater som oppfordret til å brenne bøkene hans (Febvre og Martin 1999 s. 404). Oppfordringen kom fra myndighetene ledet av keiser Karl 5.

Vatikanbibliotekets arkiv inneholder "ekskommunikasjonen av Martin Luther, som finner sted i pave Leo Xs bulle *Decet romanum pontificem*, datert 3. januar 1521. Bullen bygger på et utkast skrevet av kardinal Benedetto Accolti, der han fordømte 41 av Luthers 95 teser. Bullen kunngjorde at tesene var "kjetterske" og ga ordre om at Luthers verk skulle bli brent offentlig. Da bullen ble spredd i de tyske områdene, led den en ublid skjebne: Flere steder ble den eksempelvis revet i stykker, eller kastet i elven. Knapt noen av originalene er blitt bevart." (*Morgenbladet* 6.–12. juli 2012 s. 36)

Den franske trykkeren og forfatteren Étienne Dolet ble av den katolske kirken oppfattet som en kjetter, og i 1546 ble både han selv og bøkene hans brent i Paris (Barbier 2000 s. 110). Under Bartolomeusnatten i 1572 ble bokhandleren Guillaume Maillard brent levende sammen med en mengde bøker i Paris (Barbier 2000 s. 112).

De spanske erobrerne i Sør-Amerika ødela i 1529 alle aztekiske bøker i Mexico. Tilsvarende for Mayakulturen i 1561 i Yucatan i Mexico (Polastron 2004 s. 376-377).

Den italienske presten og politiske lederen Girolamo Savonarola, leder i Firenze i årene 1494-98, drev mye med brenning av det han oppfattet som skadelig, umoralsk litteratur. Blant annet brente han Luigi Pulcis epos *Den store Morgante*, om en kjempe som følger Roland på hans amorøse og andre eventyr (Arrighi 1956 s. 35). Under et bokbål ledet av Savonarola i 1497 var alt som skulle brennes stilt opp som en stor pyramide, som om det var et Babel-tårn (Fabre 1992 s. 70-71). I tårnet var det poesibøker, spillkort, notebled med verdslig musikk, kvinne-sminke, masker og kostymer, samt bilder og skulpturer samlet fra bygninger i byen. På toppen av haugen satt en slags karnevalsdukke som representerte dødssynden Forfengelighet.

I Cervantes' roman *Don Quijote* (1605 og 1615) prøver Quijotes venner å kurere hans riddergalskaper ved å brenne mange av bøkene hans. I Shakespeares *The Tempest* (1611) sier Caliban om Prospero: "Remember first to possess his books; for without them he's but a sot, as I am, nor hath not one spirit to command; they all do hate him. As rootedly as I. Burn but his books."

"Jean-Francois de la Barre (known as the "Chevalier de la Barre", because he held the formal title of Chevalier or "knight") became a symbol of religious injustice after being tortured and killed for impiety, including the possession of banned books by Voltaire. Voltaire, one of the most famous writers of his day and a leading critic of the Catholic Church, helped make the case of the Chevalier De La Barre into a cause célèbre. Voltaire was especially haunted by 'this sentence so execrable, and at the same time so absurd, which is an eternal disgrace to France', because a key piece of evidence used against La Barre was his possession of Voltaire's "Philosophical Dictionary". La Barre and two others were accused of defacing a crucifix in the French town of Abbeville. There were no eye witnesses to the act, but after constant and continued harassment by clergy, churchgoers remember three youths who had not removed their hats when a Catholic procession passed by. At this time religion controlled all aspects of people's lives. The fear of excommunication was far too great, so people identified the three young men who were viewed as anticlerical. Once the charges were put forth by the courts, one of the youths fled to Holland, and one was only 15 and simply fined; only the 19 year old La Barre remained. When a search of his home revealed three forbidden books, including Voltaire's "Philosophical Dictionary," the courts and the church had their ideal suspect. La Barre was tortured mercilessly, had his tongue cut out for the crime of singing lewd songs, was then decapitated, and eventually burned on a pyre along with his copy of Voltaire's "Philosophical Dictionary." " (http://www.secularseasons.org/july/barre_day.html; lesedato 27.08.13)

“François-Jean Lefebvre de la Barre (1745-66) viste seg å være en ikonisk martyr for det klassiske toleransebegrepet. En gang i 1765 sto den unge mannen ute på gaten i hjembyen Abbeville da en katolsk prosesjon kom forbi. Da gjorde han noe ekstremt radikalt: Han plantet hendene i sidene og nektet å ta av seg hatten. Kirken reagerte. Politiet slo til. Da de ransaket huset til La Barre, fant de en svært kompromitterende bok: Voltaires *Dictionnaire Philosophique portable* (Bærbar filosofisk ordbok) som ble utgitt anonymt i 1764. Der er “Tolérance” det nest siste oppslagsordet: “Det er klart at enhver enkeltperson som forfølger et menneske, en bror, fordi han ikke deler hans meninger, er et udyr. Det kan man ikke krangle om. Men regjeringen! Men dommerne! Men fyrstene!” Den unge ridderen av La Barre skulle bli en martyr for toleransens sak. Den 1. juli 1766 ble han hardt torturert. Bødlene spikret så Voltaires bok fast til brystkassen på den unge mannen, og dro ham til skafottet, der de halshugde ham, før det brente hodet, liket, og Voltaires bok på bålet.” (Toril Moi i *Morgenbladet* 1.–7. juni 2018 s. 44)

Den tyske forfatteren og litteraturkritikeren Johann Christoph Gottsched brente midt på 1700-tallet skrifter av Jean-Jacques Rousseau i en seremoni der han leste fra egne skrifter som en motstemme til Rousseau (Grimminger 1990 s. 270).

En kakkellovn i rokokko-stil fra 1700-tallet, som i dag oppbevares i Museum Carolino-Augustinum i Salzburg i Østerrike, er dekket av fliser/plater som ligner to rekker av bokrygger med titler på kjetterske verk (Rieger 2002 s. 64). Ovnens påskriften “Bibliotheca Vulcano consecrata”: dvs. bibliotek innviet til ildens gud Vulcanus. Det er en “Rokoko-ovn (“Spottofen”, spotteovn) fra 18. århundrede med fremstilling af værker af kristne afvigere fra antikken til tidlig nutid” (http://da.wikipedia.org/wiki/Bogtabet_i_senantikken; lesedato 04.04.13).

Da lord Byron forlot sin elskerinne Caroline Lamb i 1816, reagerte hun med hat og bokbrenning. På familiens gods samlet hun hvitkledde landsbybarn rundt et stort bål der hun brant et bilde av Byron, samt hans gaver, bøker og brev. Brevene ble riktignok bare brent i kopier, fordi hun ikke klarte å skille seg av med originalene. Lamb framførte et smededikt om Byron, diktet av henne for anledningen. På godset måtte alle tjenerne gå med livréknapper med ordene “Ne Crede Byron” (“Tro ikke på Byron”) inngravert (Müller 1981 s. 85).

I de tyske statene var fram til første halvdel av 1700-tallet (og noen steder ennå lenger) brenning av sensurerte bøker en daglig foreteelse (Faulstich 2002 s. 208). Pave Clemens 12. befalte i 1759 alle katolikker som hadde skaffet seg den nyutgitte store franske encyklopedien, å gi verket til en prest for at det skulle brennes. Hvis ikke ville eierne av leksikonet bli ekskommunisert (Raible 2006 s. 172). I 1711-utgaven av den katolske indexen, dvs. pavekirkens liste over forbudte bøker, har førstesiden en illustrasjon, et kobbersnitt som viser to apostler. Disse to er allegoriske representanter for inkvisisjonen og den instansen innen den katolske kirken som hadde ansvaret for å lage indexen (Plachta 2006 s. 34 og 36). Over de

to apostlene svever den hellige ånd i form av en due og sender sine stråler ned på de to mennene og et bokbål som er tegnet mellom dem.

Russeren Aleksander Raditsjev (på engelsk staves navnet Radishchev) studerte i Leipzig i Tyskland og ble påvirket av vestlige ideer. Han ga i 1790 ut verket *Reisen fra St. Petersburg til Moskva*, der han under påskudd av å fortelle om en reise angrep myndighetene i tsarriket, og ble deretter dømt til døden av keiserinne Katarina 2., den kvinnelige tsaren med tilnavnet “Den store”. Raditsjev ble benådet fra dødsstraffen, men måtte leve nesten ti år i Sibir (Quinsat 1990 s. 302). *Reisen fra St. Petersburg til Moskva* kritiserer mange sider ved det russiske samfunnet, ikke minst livegenskapet, dvs. at fattige bønder hadde en lang rekke forpliktelser overfor den som eide jorda og ikke kunne flytte uten tillatelse. På Katarina den stores ordre ble boka brent av en bøddel. Etter ha blitt benådet igjen og vendt tilbake, begikk Raditsjev selvmord (Gourfinkel 1956 s. 154). Neste utgave av boka ble publisert i 1858.

Den tyske 1800-tallsdikteren Heinrich Heine skrev i et skuespill at etter brenningen av bøker kommer brenningen av mennesker (oppfattet nesten som en profeti om Tysklands framtid av Knuth 2003 s. 86 og Polastron 2004 s. 228). Sitatet stammer fra Heines *Almanson: En tragedie* (1821-23):

“Almanson:

Vi hørte at den fryktelige Ximenes,
midt på markedet i Granada –
min tunge kan knapt bevege seg –
kastet Koranen på bålets flammer!

Hassan:

Det var bare et forspill, der det brennes bøker,
brennes til slutt også mennesker.”

[“Das war ein Vorspiel nur, dort wo man Bücher / Verbrennt, verbrennt man auch am Ende Menschen.”]

“Til den moderne europeiske nasjonalismen kom bokbålet med studentfesten som ble feiret på Wartburg i 1817. Napoleons *Code Civil*, så vel som bøker av forfattere som forsvarte Tysklands fortsatte deling i småstater, ble kastet på bålet i et symbolsk ritual, iscenesatt som den tyske nasjonens renselse for skadelige, fremmede impulser. Et tragisk etterspill kom to år senere, da en av studentene som var med og brant Tysklandshistorien [*Geschichte des Deutschen Reiches von dessen Ursprunge bis zu dessen Untergange*] til den populære konservative dramatiker Kotzebue, drepte forfatteren i et attentat. Begivenhetene på Wartburg og Kotzebues skjebne inspirerte den liberale forfatteren Heinrich Heine til å gjøre bokbrenning til tema i skuespillet *Almanson* fra 1821, som skildrer den spanske “gjenerobringen” av Andalucía, slik muslimene opplevde den. En replikk er blitt berømt. Conquistador en Ximenes har latt Koranen brenne på torget i Granada og

Hassan kommenterer: “Das war ein Vorspiel nur, dort wo man Bücher verbrennt, verbrennt man am Ende Menschen.” (“Det var bare et forspill. Der man brenner bøker, ender man med å brenne mennesker.”) [...] Siden Wartburg 1817 har rituell bokbrenning har vært en del av repertoaret til europeisk nasjonalisme og etter hvert også antisemittisme. Da Émile Zola publiserte “J’accuse”, hans berømte forsvarsskrift for den feilaktig anklagede kaptein Dreyfus, ble forfatterens bøker brent offentlig av antisemitter. Den nazistiske propagandasjefen Goebbels beskrev sine bokbål som en videreføring av den symbolske nasjonale renselsen på Wartburg i 1817. [...] Det dreier seg om å rense nasjonen for en skadelig impuls gjennom et offentlig seremoniell.” (historieprofessor Kjetil Jakobsen i *Morgenbladet* 13.–19. desember 2019 s. 25)

Sigmund Freud skal ha sagt da han hørte om de nazistiske bokbålene: “Bare bøkene våre? I gamle dager hadde vi blitt brent sammen med dem.” (siteret fra Polastron 2004 s. 219)

James Joyces roman *Ulysses* (delvis publisert i tidsskrift fra 1918, utgitt som bok i 1922) har blitt brent i England og USA. “[I]n March 1918 the *Little Review* in New York began a serialization and by 1920 had published about half the book. The next year a suit was brought by the New York Society for the Suppression of Vice, and when the society won its case the Post Office made a bonfire of the *Review*’s copies.” (Marshall 1977 s. 239) Lederen av The New York Society for the Suppression of Vice var John Sumner. Denne organisasjonen ble grunnlagt i 1873. “Sumner in 1921 proceeded against the *Little Review* for its serialization of *Ulysses*, winning the case and burning the offending copies.” (Marshall 1977 s. 241) Etter førsteutgaven av *Ulysses* i Paris i 1922 kom det et annet opplag, men: “The second Paris edition, sent to England and the U.S.A., got no further than “the King’s chimney” in Dover, where it was burned, and the Hudson River in New York, where it apparently was drowned.” (Marshall 1977 s. 239)

Den tyske forfatteren Oskar Maria Graf skrev på 1920-tallet bonderomaner som f.eks. *Drømmetyderen* (1924) og *Hjemsøkelse* (1925). Fordi de ga et positivt bilde av bøndene, var høyreekstremistene velvillig innstilt til disse bøkene, og satte dem ikke på svarteliste etter Hitlers maktovertakelse i 1933. Graf ønsket ikke dette godkjentstempelet fra nazidiktaturet, og skrev en offentlig protest som han avsluttet med setningen “Brenn meg!” (Neuhaus og Ruf 2011 s. 212).

Den østerriksk-amerikanske sosiologen Paul Lazarsfeld gjennomførte i 1932 sammen med et forskerteam en undersøkelse blant arbeidsløse i Marienthal i Østerrike. Forskerne var understøttet av det tyske sosialdemokratiske partiet, og hadde en marxistisk tilnærming i sin forskning. Boka *De arbeidsløse i Marienthal* ble publisert i 1933, og kort tid senere brent av nazistene (Charpentier 2006 s. 246).

“Fear of the house searches led many Jews and leftists [før og under 2. verdenskrig] to burn their own papers and libraries, “preemptive book burning” (Hill 2001:17).” (Knuth 2003 s. 97)

Nazistene organiserte teatralske autodafeer, og noen var annonsert lenge i forveien. Tyskeren Oskar Loerke, som arbeidet for Fischer Verlag, noterte i sin dagbok 27. april 1933: “Den 10. mai skal bøker brennes offentlig, symbolsk forfatterne.” (sitert fra Sauder 1983 s. 280) Alle Berlins folkebibliotek ble gjennomgått og det ble lagd “svarte lister” over bøker som skulle fjernes (Sauder 1983 s. 114). Blant disse ble det valgt ut 12 skjønnlitterære forfatterskap som skulle markeres som spesielt uønsket ved bokbålet i mai 1933: Lion Feuchtwanger, Ernst Gläser, Arthur Holitscher, Alfred Kerr, Egon Erwin Kisch, Emil Ludwig, Heinrich Mann, Ernst Ottwalt, Theodor Plivier, Erich Maria Remarque, Kurt Tucholsky og Arnold Zweig (Sauder 1983 s. 126). Det fantes “verre” forfattere for nazistene, f.eks. Pitigrilli, men det var få av hans bøker som var allment tilgjengelig i bibliotekene (Sauder 1983 s. 126). Pitigrilli var psevdonym for den italienske journalisten og forfatteren Dino Segre, som blant annet hadde gitt ut romanen *Cocaina* (1921), med eksplisitte sexskildringer og en liberal holdning til narkotika. Det ble samtidig med utrenskningene i bibliotekene planlagt å lage “hvite lister” over akseptabel og god litteratur for naziregimet. Noen private bibliotek ble også gjennomført og “renset” (Sauder 1983 s. 153).

“Blant de forbudte forfatterne var Heinrich Mann og Thomas Mann, Stefan Zweig, Sigmund Freud, Berthold Brecht, Lion Feuchtwanger, Erich Kästner, Joseph Roth, Kurt Tucholsky, Carl von Ossietzky og over 100 andre av Tysklands fremste tenkere, talenter og formuleringskunstnere. [...] den jødiske ekspresjonistiske forfatteren Ernst Weiss. Han ble født i Brno i 1882, levde lenge i Berlin og flyktet med nazistenes maktovertakelse til Paris. Hans siste roman var et kraftig oppgjør med nazismen. I romanen “Augenzeuge” skriver han historien om en jødisk lege på et militærsykehus som under første verdenskrig redder livet til den hysteriske A.H. (Adolf Hitler). [...] “Batallion Tschapajeff” av Alfred Kantorovicz. Boka er en skildring fra den spanske borgerkrigen sett fra Franco-motstandernes side.” (*Bibliotekforum* nr. 9 i 2008 s. 19)

Det beryktede bokbålet som ble gjennomført på Operaplassen i Berlin fra kl. 22.00 den 10. mai 1933, foregikk med defilerende studenter kledd i gallaklær, militærmusikk og fakkelbæring. Det var forberedt gjennom oppslag i aviser og på plakater med overskriften “Mot den utyske ånd!” (“Wider den undeutschen Geist!”; Plachta 2006 s. 45). Bøkene ble kjørt fram i lastebiler og studentene dannet kjeder for å kaste dem på bålet. Ca. 20.000-25.000 bøker ble brent. Det var verk av både tyske og utenlandske forfattere, og både av jøder og ikke-jøder. Mange av bøkene representerte enten humanisme, pasifisme eller marxisme. En byste av Magnus Hirschfeld, leder av Institutt for seksualvitenskap i Berlin og dessuten av jødisk avstamning, ble båret til flammene (Jammers, Pforte og Sühlo 2002 s. 299). “Det regnet i strie strømmer, så bøkene måtte dynkes med bensin for at den gigantiske

boksamlingen skulle ta fyr. 70 000 mennesker var tause vitner til brenningen. Det var studentene som fikk til oppgave å tømme universitetsbibliotekene i 60 tyske byer for bøker som nazistene mente var en ekte arier uverdige." (*Bibliotekforum* nr. 9 i 2008 s. 18)

Propagandaministeren Joseph Goebbels ankom Operaplassen ved midnatt og ble møtt med hurrarop. Goebbels skal egenhendig ha skrevet de proklamasjonene som studentene sa fram mens de kastet bøker på bålet (Polastron 2004 s. 217-218). De såkalte "ild-domsavgjørelsene" ("Feuersprüche") var blant andre de følgende, ropt av personene som kastet bøker på flammene:

"Mot klassekamp og materialisme, for folkefelleskap og idealistisk livsoppfatning. Jeg overgir til flammene skriftene av Marx og Kautsky."

"Mot dekadanse og moralsk forfall! For ærbarhet og sedelighet i familie og stat! Jeg overgir til flammene skriftene av Heinrich Mann, Ernst Glaeser og Erich Kästner."

"Mot sjelsopprivende overdrivelse av driftslivet, for den menneskelige sjels adel! Jeg overgir til flammene skriftene av Sigmund Freud."

"Mot forfalskning av vår historie og nedvurdering av våre store skikkelser, for ærefrykt for vår fortid. Jeg overgir til flammene skriftene av Emil Ludwig og Werner Hegemann."

"Mot folkefiendtlig journalistikk med demokratisk-jødisk preg, for ansvarlig medarbeid for oppbygging av nasjonen! Jeg overgir til flammene skriftene av Theodor Wolf og Georg Bernhard."

"Mot litterært forræderi mot soldatene i verdenskrigen, for oppdragelse av folket i sannhetens ånd! Jeg overgir til flammene skriftene av Erich Maria Remarque."

"Mot frekkhet og arroganse, for aktelse og ærefrykt for den udødelige tyske folkeånd! Sluk flamme, også Tucholsky og Ossietzkys skrifter."
(oversatt og sitert fra <http://www.buecherverbrennung33.de/feuersprueche.html>; lesedato 30.01.20)

"In a celebratory speech on the night of the 1933 Berlin book burnings, Dr. [Joseph] Goebbels, the Nazi propaganda director, triumphantly proclaimed, "The past is in flames!" (Snyder 1981, 122)." (Knuth 2003 s. 97) I sin tale ved bokbålet sa Goebbels: "Tidsalderen for den overdrevne jødiske intellektualismen er nå slutt, og den tyske revolusjons gjennombrudd har lagt veien åpen for den tyske vei. [...] Maktpolitiske revolusjoner må forberedes åndelig. Ved deres begynnelse står ideen, og først når ideen forener seg med makten, kan forandringens historiske mirakel stå fram. Dere unge studenter er bærere, forkjempere og forfekttere av denne statens

unge, revolusjonære idé. [...] Når dere studenter tar dere retten til å kaste den åndelige skitten på flammene, så må dere også påta dere i stedet for dette skrapet å gjøre veien fri for en virkelig tysk ånd. [...] fra disse ruinene vil den nye åndens føniks stige fram seierrik [...] aldri tidligere var en ung studentgenerasjon så berettiget som denne til å være stolt av livet, stolt av oppgaven og stolt av plikten. [...] Det gamle ligger i flammene, det nye vil stige fram fra vårt eget hjertes flamme! Hvor vi står sammen og hvor vi går sammen, der føler vi oss forpliktet på Riket og dets framtid.” (oversatt og sitert fra <http://www.buecherverbrennung33.de/goebbelsrede.html>; lesedato 30.01.20)

Goebbels brukte ordet “asfaltlitteratur” (“Asphaltliteratur”) om litterære verk som foregår i storbyer og der personene er fremmedgjort fra det nære og trygge i landsbyer og på bondegårder, og dette begrepet ble senere ofte brukt av nazister.

Goebbels ropte ut navnene på 24 tyske forfattere som fikk sine bøker brent. En av disse 24, Erich Kästner, var til stede blant tilskuerne, uten noen sympati for det som foregikk. Også andre blant tilskuerne var ikke-nazister, men nysgjerrige og forskrekkede mennesker som ble vitne til breningen. Den framtidige historikeren Golo Mann var til stede og så Thomas Manns, sin onkels, bøker bli brent (Jammers, Pforte og Sühlo 2002 s. 299).

I 1946 skrev Kästner om det han opplevde på Operaplassen: “Jeg stod foran universitetet, kilt inn mellom studenter i SA-uniformer, nasjonens blomst, så bøkene våre fly inn i de knitrende flammene og hørte de hule tiradene fra den lille, sleipe løgnhalsen [dvs. Goebbels]. Det hang et begravellesvær over byen. Hodet fra en istykkerslått byste av Magnus Hirschfeld satt på en lang stang og ble svingt fram og tilbake høyt over den stumme menneskemassen. Det var avskyelig. Plutselig ropte en skingrende kvinnestemme: “Der står jo Kästner!”. En ung, kvinnelig kabaret-skuespiller, som trengte seg gjennom mengden med en kollega, hadde sett meg og latt sin forbløffelse komme overdrevent høyt til uttrykk. Jeg ble ubehagelig til mote. Men det skjedde ingenting. (Selv om svært mye brukte å “hende” disse dagene.) Bøkene fortsatte å fly inn i ilden.” (sitert fra Plachta 2006 s. 46)

Denne bokbrenningen i Berlin i 1933 var både en påminnelse om middelalderens kjetterbrenninger og et forvarsel om en kommende “verdensbrann” slik det ble iscenesatt kunstnerisk i Wagners operaer (Jammers, Pforte og Sühlo 2002 s. 298) og slik Hitler iverksatte det politisk få år senere. Propagandasuksessen fra Berlin ble gjentatt i over 20 andre tyske byer, særlig byer med universiteter og høyskoler (Plachta 2006 s. 45). Det ble brukt fakler og lyskastere for å skape “stemning” i nattemørket.

En av de første offentlige reaksjonene på bokbrenningen fra noen som bodde utenfor Tyskland, var en fotomontasje av John Heartfield, publisert 19. mai 1933 i *Arbeiter-Illustrierte-Zeitung*. Foran en brennende riksdagskuppel ses bøker i

flammer, og noen titler lar seg lese: Karl Marx' *Kapitalen*, Erich Maria Remarques *Intet nytt fra vestfronten*, Theodor Pliviers *Keiseren gikk, generalene ble tilbake*, Thomas Manns *Trolldomsfjellet*, Johannes R. Bechers *Et menneske av vår tid*, Jaroslav Hašeks *Den tapre soldat Svejek* og Ilya Ehrenburgs *De helligste kvaliteter*. Nede til venstre i fotomontasjen står Goebbels og gjør nazihilsen, og nederst til høyre er en oljekanne med en påskrift som viser at den representerer kapitalismen (med navnet Detering; han var leder for et av Europas største oljeselskaper) (Krohn 2004 s. 11). Remarques *Intet nytt fra vestfronten* var en pasifistisk roman om 1. verdenskrig. "Nazistene hatet boka, og den var av de første som havnet på bokbålene. Remarque ble anklaget for svik og forræderi, og nazistene påstod han var en hemmelig jøde som egentlig het Kramer – Remark baklengs." (*Dagbladet* 26. juli 2014 s. 59)

På dagen ett år etter det store bokbålet i Berlin ble det grunnlagt et Tysk frihetsbibliotek i Paris, der eksemplarer av verk som hadde blitt brent året før, var tilgjengelig for publikum (Krohn 2004 s. 15-16). Den 10. mai 1939 ble det i Paris grunnlagt et forlag kalt "Éditions du 10. mai" og "Verlag 10. Mai", med en brennende bok som emblem på de utgitte bøkene. Den brennende boka var ikke ødelagt og hadde dermed bestått "ildprøven". Dette tyske eksilforlaget hadde Heinrich Manns *Mot* (1939) som først utgivelse (Sauder 1983 s. 308).

"Også nasjonalsosialistene holdt fast på sin egen symbolske meningsskapning ved datoen 10. mai. Nøyaktig sju år etter at bokbrenningene begynte, innledet den 10. mai 1940 Wehrmacht blitz-offensiver mot Nederland, Belgia og Frankrike: Kampen mot ideene fra 1789 [dvs. idealene om frihet, likhet og brorskap fra den franske revolusjon] ble fra nå av ført i verdensmålestokk og med våpen" (Krohn 2004 s. 18). I USA ble 10. mai markert med symbolske og kulturelle tilstelninger i de følgende årene, som ideologisk motvekt til den tyske ensrettingen.

André Bjerke skrev diktet "Autodafé" (1943) ti år etter bokbålene i 1933.

Den tyske regissøren Hans-Jürgen Syberbergs film *Hitler: En film fra Tyskland* (1977-80; på engelsk kjent under titteln *Our Hitler*) bruker i noen sekvenser et dokumentarisk lydspor fra dette store nazistiske bokbålet i Berlin i 1933. Vi hører studenters stemmer mens de kaster bøker i flammene: Et "accompanying soundtrack documents the bookburning by students in 1933, giving their voices as they solemnly throw individual volumes on the pyre" (Olsen 2006 s. 70).

I 1995 lagde kunstneren Micha Ullmann, som var bosatt i Israel, et minnesmerke over bokbålet på Operaplassen (i dag heter den Bebelplatz). Minnesmerket består av et glassvindu i brosteinene og et rom nedenfor som passerende kan se ned i. I rommet der nede er det tomme bokhyller som kunne gitt plass til ca. 20.000 bøker, dvs. antallet som ble brent på samme sted i 1933. Rommet har ingen innganger for tilskuere. I 1994 forklarte Ullmann om prosjektet: "Det er et underjordisk bibliotek.

Rommet er 7,06 m x 7 m bredt og 5,30 m høyt. Øverst er denne åpningen, 1,20 m x 1,20 m, dekt med glass, glass folk kan gå på” (sitert fra Plachta 2006 s. 48).

Nazistene stod for “the 1941 burning of the Great Talmudic Library of the Jewish Theological Seminary in Lublin, Poland: “For us it was a matter of special pride to destroy the Talmudic Academy which has been known as the greatest in Poland. ... We threw out of the building the great Talmudic Library and carted it to market. There we set fire to the books. The fire lasted for twenty hours. The Jews of Lublin were assembled around and cried bitterly. Their cries almost silenced us. Then we summoned the military band, and the joyful shouts of the soldiers silenced the sounds of the Jewish cries.” (as quoted in Shaffer 1946, 84)” (Knuth 2003 s. 84).

En tysk trykkeriarbeider har fortalt at da han var barn under 2. verdenskrig, ble skolebiblioteket på hans skole “renset” og noen bøker brent i skolegården, bl.a. bøker av (den jødiske) dikteren Heinrich Heine (i Brackert og Lämmert 1976 s. 65).

I 1954 ble det i Nebraska i USA arrangert brenning av voldelige tegneserier (Sabin 1996 s. 68). Året etter begynte noen amerikanske tegneserier å ha påtrykt “Approved by the comics code authority”.

“John Steinbeck, who was born on February 27, 1902, was awarded the Nobel Prize for literature in 1962. His 1939 book *The Grapes of Wrath*, published 75 years ago on April 14, has sold more than 14 million copies in the past 75 years. [...] The Associated Farmers of California dismissed the novel as a “pack of lies” and “communist propaganda”. The book was briefly banned in the Soviet Union by Joseph Stalin, because the ruling Communist Party was troubled by the thought that it showed that even the most destitute Americans could afford a car. Steinbeck received death threats and the FBI put him under surveillance. The book was banned in many libraries and copies were symbolically burned in towns across America. When WB Camp, one of the most successful cotton producers in California, presided over its burning in Bakersfield, he said: “We are angry, not because we were attacked but because we were attacked by a book obscene in the extreme sense of the word.” ” (<http://www.telegraph.co.uk/books/authors/john-steinbeck-grapes-of-wrath-what-you-should-know/>; lesedato 20.09.16)

I 1950 invaderte Kina sitt naboland Tibet, og begynte å utslette den tibetanske skriftkulturen og religionen. Den røde armé “usually committed their desecrations publicly and violently, often in the streets and marketplaces; religious texts were burned in giant bonfires in front of the temples. [...] Eyewitnesses interviewed by John Avedon (1997) for his book *In Exile From the Land of Snows* describe giant bonfires of scriptures. They said that those not incinerated were used as wrapping in Chinese shops, or as padding in shoes; ornate wooden book covers were made into floorboards, chairs, and tools. [...] holy Dharma texts were converted into toilet paper” (Knuth 2003 s. 218-219).

Kineserne brant enorme mengder bøker under kulturrevolusjonen (som var mest intens i siste halvdel av 1960-tallet). “The link between abusing their professors and destroying books was often quite explicit. Former Red Guard Yan described one book burning: “Finally the books – by now a small mountain – were set on fire by the Red Guards. ... Excited and passionate slogans accompanied the thick smoke rising up into the sky. Perhaps the Red Guards felt that the act of merely burning books was not “revolutionary” enough. In any case, using their belts, they prodded the “Black Gang” [instructors] to the edge of the fire and made them stand there with their heads lowered, bodies bent forward, to be “tried in the raging flames of the Great Cultural Revolution.” ... What I had witnessed was the Beijing No. 11 Middle School Red Guard book fire.” (Yan 1996, 328) [...] One non-Red Guard student described a scene at Nan Yang Model Middle School in Shanghai: “Now this center of education had become the new frontier of the war that had been declared on civilization. On the playground, the road, the roof of the library, even under the grapevines in the school’s vineyards, people were burning books. The sky turned red” (Luo 1990, 25).” (Knuth 2003 s. 185-186)

“The Red Guards destroyed vast numbers of archival collections and entire research libraries. For example, at the Soochow Middle School of Kiansu Province, a school with a 900-year history and a 100,000-volume collection, 80,000 books were lost in one night (Barclay 1979, 108).” (Knuth 2003 s. 186)

“Red Guards raided homes, usually at night to maximize the terror, and confiscated valuables such as jewelry, watches, cameras, and radios. They smashed china, glassware, lamps, mirrors, and musical instruments. Many Black-category families were stripped of most of their belongings and evicted from their homes or squeezed into one room. By waging war on personal possessions and traditional cultural objects, the students felt they were articulating their contempt for the old system’s corruption and making room for Maoism (Zhang and Schwartz 1997). Pieces of art and literature, no matter how old or intricate, were confiscated or destroyed (Luo 1990). Their victims were devastated:

“They searched our home and took father’s entire art collection and his reference books. They smashed his faithful green reading lamp. There were eleven “death searches” that year. They would come after midnight, beat us, shatter anything made of glass, and shred any book or paper in sight with the exception of Mao’s works.” (Luo 1990, 100)

“On the state farm where I lived there was [a] very nice man who played accordion very well. He came from a landlord’s family ... the Red Guards charged into his house, finding several books with musical notes, which they did not understand. They claimed the books were “account books using secret code to register their past property and revenge on the proletariat once they have a chance to overthrow the [P]arty and socialism.” He was immediately taken to a hilltop and shot.” (Lin 1991, 24) [...]

“I looked out the window and saw bright, leaping flames in the garden. A bonfire had been lit in the middle of the garden and the Red Guards were standing around the fire carelessly tossing my books onto the flames. “My heart tightened with pain.” ” (Cheng 1986, 79)

In anticipation of Red Guard incursions, many families preemptively destroyed anything written or printed that would reflect the “Four Olds.” As a protective measure, one family sold several hundred copies of their English and French books by the pound to a waste recovery station. Books, letters, and journals were stealthily burned and the ashes flushed down the toilet (Yang 1997). Destroying one’s own books sometimes exacted a terrible price. A daughter describes her father’s agony:

“He had lit a fire in the big cement sink, and was hurling his books into the flames. This was the first time in my life I had seen him weeping. It was agonized, broken, and wild, the weeping of a man not used to shedding tears. Every now and then, in fits of violent sobs, he stamped his feet on the floor and banged his head against the wall. ... I did not know what to say. He did not utter a word either. My father had spent every penny on his books. They were his life. After the bonfire, I could tell that something had happened to his mind.” (Chang, 1991:330)” (Knuth 2003 s. 189-190).

Argentinas hovedstad “Buenos Aires har også opplevd bokbål og fengsling av forfattarar. Under militærdiktaturet i 1978 blei Centro de Editores Latinamericanos, eit pionérforlag som gav ut nesten alt av barnelitteratur i Argentina, stengt. Dei tilsette blei fengsla, og bøkene brann i dagevis på eit jorde rett utanfor byen.” (*Klassekampen* 15. februar 2014 s. 3)

I Dakota i USA ble skrekkfilmen *Deliverance* (1972; regissert av John Boorman) vist i 1973, en film som viser en mann som voldtar en mann. Ledelsen ved Drake School i denne delstaten besluttet etter at filmen hadde gått på kino å brenne seksti eksemplarer av romanen av James Dickey som filmen var basert på (Mullen 2013 s. 220).

“Den semibiografiske romanen *Shanghai Baby* kom ut i Kina i 1999. Protagonisten, 25 år gamle Nikki, bor i nyrike Shanghai og forteller om sex med vestlige forretningsmenn, festing i eksklusive klubber, og en kjæreste som doper seg ihjel. Noe av dette ble for mye for kinesiske myndigheter – den populære romanen ble bannlyst, og 40 000 eksemplarer ble samlet sammen i et berg av kontrovers og brent, i all offentlighet.” (Isak Ladegaard i *Aftenposten Innsikt* desember 2011 s. 58)

Den tyrkiske forfatteren Orhan Pamuk “har vært politisk kontroversiell, og i 2005 endte han i nyhetsbildet etter å ha uttalt seg ufordelaktig om Tyrkia til en sveitsisk journalist. Han kalte tyrkernes massedrap av armenerne i 1915 for et folkemord, og

myndighetene tok ut tiltale mot ham for å ha krenket landet. [...] Han ble utsatt for hatkampanjer av tyrkere som mente at han ikke hadde noe med å henge ut landets skittentøyvask. Bøkene hans ble kastet på bokbål, og han måtte ha livvakt.”
(*Dagbladet Magasinet* 12. mai 2012 s. 58-59)

“In Alamogordo, New Mexico, the Christ Community Church burned more than thirty *Harry Potter* books, along with DVDs of Disney’s *Snow White and the Seven Dwarfs* (1937), CDs by Eminem, and novels by Stephen King. Jack Brock, the pastor of the church, justified the book burning on the grounds that *Harry Potter*, a book he admitted he had not read, was “a masterpiece of satanic deception” and an instructional manual into the dark arts.” (Jenkins 2008 s. 201) En annen kristen amerikansk prest ble nektet av den lokale brannetaten å ha bokbål, og valgte derfor å kutte opp bøkene (s. 205).

“Pastor Jan Hanvold i Visjon Norge oppfordrer det kristne Norge til å brenne bøkene om Harry Potter. I Visjon Norges gudstjeneste, kringkastet på NRK2, advarte TV-pastoren mot Harry Potter, skriver *Dagbladet*. Ifølge avisen gikk han så langt som til å oppfordre folk til å brenne bøkene, som han mener handler om det okkulte. - Folk tror mer på spøkelser enn Gud etter å ha lest Harry Potter, hevdet han. Hanvold er ifølge *Dagbladet* ikke den eneste som mener dette. Både Finn Jarle Sæle, redaktør i *Dagen* og pastor i Oslokirken, Jan Aage Torp støtter Hanvold. Den norske kirkes biskoper Odd Bondevik og Ole Christian Kvarme ville ikke kommentere utspillet.” (<http://pub.tv2.no/nettavisen/kultur/litteratur/article489015.ece>; lesedato 08.11.05)

“J K Rowling has faced criticism after her vocal opposition to Donald Trump, and has been sent tweets by fans of the President threatening to burn her books. She’s accused one of these fans of “not thinking” after they said they had burned their collection of Harry Potter novels. The Donald Trump fan wrote: “Just burned all my Harry Potter books after being a fan for 17 years. [...] The Philosopher’s Stone was one of the first books I EVER read! [...] I’m upset it has to be that way... you embarrassed me, disgusted me and I will never read your work again”.” (<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/02/jk-rowling-battles-donald-trump-supporters-threaten-burn-harry/>; lesedato 29.11.18)

“Pastor Terry Jones sier ifølge CNN at planene om å brenne Koranen er avlyst for godt. - Vi vil absolutt ikke brenne Koranen, verken i dag eller noen gang, sier Jones til CNN. Pastoren, som leder en liten [kristen amerikansk] menighet kjent for sin antiislamistiske holdning, har skapt uro og fordømmelse over hele verden etter at han kunngjorde at han ville brenne 200 eksemplarer av Koranen i forbindelse med markeringen av niårsdagen for terrorangrepene mot New York og Washington [11. september 2001].” (*VG* på nett; 11.09.10)

“Koranbrenningen til den amerikanske pastoren Terry Jones og hans støttespillere i Florida var gnisten som tente demonstrantene. Resultatet ble et blodbad ved FN-

kontorey i Mazar-i-Sharif. [...] Rundt 200 mennesker samlet seg foran den amerikanske ambassaden i Kabul, der de ropte slagord som “død over Amerika” og satte fyr på det amerikanske flagg for deretter å trække på det. Bakgrunnen for gårsdagens demonstrasjon var at den amerikanske pastoren Wayne Sapp hadde satt fyr på koranen 20. mars under oppsyn av den omstridte pastoren Terry Jones. Den kristenfundamentalistiske menigheten “Dove World Outreach Center” skal ifølge USA Today ha hatt en “rettsprosess” der koranen ble “kjent skyldig” for kriminalitet. - Vi hadde en rettsprosess. Vi prøvde å holde den så rettferdig som mulig, men som man kan se for seg, var det selvfølgelig veldig vanskelig, sier Jones. Han benekter ethvert ansvar, og sier at menigheten ikke angrer på koranbrenningen. - De brukte koranbrenningen som en unnskyldning for å rettferdiggjøre sine voldelige handlinger. Angrepet er dypt tragisk og en kriminell handling, sier han. - Tiden har kommet til å holde islam ansvarlig, mener Jones. [...] Jones avbrøt i september i fjor en planlagt brenning av koranen under en markering av terrorangrepene mot USA 11. september 2001, men det først etter at USAs president Barack Obama selv fordømte planene og fryktet at en koranbrenning kunne brukes som et rekrutteringsverktøy av al-Qaida.” (*Dagbladet* 2. april 2011 s. 12)

“Book burning is as old as books, and as current as this week’s news. The Associated Press reported on Monday that Islamic State fanatics have ravaged the Central Library of Mosul, the largest repository of learning in that ancient city. Militants smashed the library’s locks and overran its collections, removing thousands of volumes on philosophy, science, and law, along with books of poetry and children’s stories. Only Islamic texts were left behind. “These books promote infidelity and call for disobeying Allah,” one of the ISIS jihadists announced as the library’s holdings were emptied into sacks and loaded onto pickup trucks. “So they will be burned.” There was more book-burning soon afterward, when Islamic State vandals sacked the library at the University of Mosul. “They made a bonfire out of hundreds of books on science and culture, destroying them in front of students,” AP reported. Lost in the libricide were newspapers, maps, and texts dating back to the Ottoman Empire. UNESCO, the UN’s educational and cultural agency, decried the libraries’ torching as “one of the most devastating acts of destruction of library collections in human history.” [...] There is something uniquely diabolical about setting books on fire, a lust to obliterate that almost ineluctably leads to even more dreadful evils. It is no coincidence that those obsessed with annihilating the physical expression of dangerous thoughts or teachings so often move on to annihilating the people who think or teach them.” (<https://www.bostonglobe.com/opinion/2015/02/06/isis-burns-books-and-people-but-ideas-will-remain/La1LDQkMyS5pRqqjVAFmKJ/story.html>; lesedato 01.03.18)

Den norske skuespilleren og komikeren Otto Jespersen brente i 2006 Det nye testamente, Aksel Sandemoses roman *En flyktning krysser sitt spor* (som beskriver Janteloven), bøker av Ari Behn og Märtha Louise m.m. i et bokbål i Ålesund som var lagd som et innslag i et tv-program. “Bakgrunnen for turen til sunnmørsbyen

var fotballproffen John Arne Riise som uttalte til *Dagbladet* at han aldri ville flytte tilbake til Ålesund på grunn av jantelovens sterke posisjon i byen. [...] Assistert av byens brannvesen tente Jespersen bål på rådhusplassen. Først ble Aksel Sandmoses bok “En flyktning krysser sitt spor” flammens rov. Deretter strødde komikeren falske tusenlapper over bålet for å irritere griske sunnmøringer. Så ville han la hele Bibelen gå opp i røyk. - Jeg protesterte heftig og ga beskjed om at dette ville jeg ikke være med på. Men den karen er jo ikke lett å stanse, forteller ordfører Arve Tønning som overvar bålseansen. Ordførerens heftige protester nådde ikke helt frem hos Otto Jespersen. - Da nøyer vi oss med Det gamle testamentet, sa Jespersen, rev det ut av Bibelen og kastet det til flammene” (VG på nett; lesedato 28.03.06).

“Boken *Such a Long Journey*, skrevet av den kanadiske forfatteren Rohinton Mistry i 1988, skaper debatt i Mumbai. Studentfløyen til det kompromissløse nasjonalistpartiet Shiv Sena, ledet av 20 år gamle Adita Thackeray, barnebarnet til partiets grunnlegger, står i spissen for opprøret. Fløyen har brent utgaver av boken på universitetsområdet og forlangt den fjernet fra pensum, og universitetet har foreløpig gitt etter for presset. “Forfatteren kan være glad han bor i Canada, for hvis han var her, hadde vi brent ham også,” har Thackeray uttalt til indisk tv. Boken handler om de politiske tumultene i India på 1970-tallet, og Thackeray reagerer særlig på negative karakteristikker av hans parti, ifølge den kanadiske avisen *The Globe and Mail*.” (*Morgenbladet* 22.–28. oktober 2010 s. 36)

“Fredag kveld ble den norske oberstløytnant Siri Skare og seks andre FN-ansatte drept i et angrep mot FN-kontoret i Mazar-i-Sharif. I forkant av den tragiske hendelsen hadde flere tusen demonstranter tatt til gatene, der de blant annet ropte “død over USA, død over Israel”. Protestene startet etter meldinger fra Florida i USA om at pastor Terry Jones hadde brent en utgave av Koranen, muslimenes hellige bok. Lørdag spredte de voldelige demonstrasjonene seg til blant annet Kandahar og hovedstaden Kabul, og i begge tilfellene ble flere personer drept. [...] “Død over Amerika” og “De har fornærmet Koranen” ropte de protesterende i byen Kandahar i går. Minst ti personer ble rapportert drept og over 70 ble såret i de voldelige demonstrasjonene der biler ble satt fyr på og skudd ble hørt. Angrepet mot FN i Mazar-i-Sharif på fredag, der oberstløytnant Siri Skare og elleve andre mennesker ble drept, er nemlig på ingen måte en isolert hendelse. Pastor Wayne Sapps brenning av Koranen i Florida den 20. mars har utløst et stort sinne – både i Afghanistan og i nabolandet Pakistan – og det har vært flere protester de siste ukene.” (www.aftenposten.no; lesedato 04.04.11)

“Sian (Stopp Islamiseringen av Norge) holdt lørdag ettermiddag [16.11.19] en demonstrasjon på Torvet i Kristiansand. Der ble Koranen brent av organisasjonens leder Lars Thorsen. Stabssjef i Agder politidistrikt, Morten Sjustøl, opplyser at politiet foretok en grovtelling på stedet og anslår at antallet mot-demonstranter var ca. 300 personer. Flere demonstranter forsøkte å stanse brenningen. Det ble håndgemeng mellom Sian, motdemonstranter og politiet. [...] Arne Tumyr i Sian

kastet Koranen i ei søppelkasse mens lederen av Sian kom fra sidelinja med Koranen påtent under demonstrasjonen. [...] Koranen lå klar for brenning på en engangsgrill på Øvre Torv i Kristiansand. Den ble raskt fjernet av motdemonstranter som hadde møtt opp.” (<https://www.nrk.no/sorlandet/tyrkia-fordommer-koran-brenning-i-kristiansand-1.14787832>; lesedato 09.12.19) Etter at Sian-lederen hadde tent på Koranen, grep politiet inn og brukte brannslukkere for å kvele flammene.

“Høyreekstremer Sian brenner Koranen på torget og landets intellektuelle konkurrerer i Dagsnytt atten om å være mest mulige prinsipielle i sitt forsvar for ytringsfriheten. Etter litt fomling, er justisminister Jøran Kallmyr på ballen: “Skjending av Koranen er innenfor ytringsfriheten, enten vi liker det eller ikke.” En liten gruppe høyreekstremer har fått det som de vil: Masse positiv oppmerksomhet i mediene. [...] et viktig fellestrekk mellom Berlin 1933 og Kristiansand 2019 er at dette ikke primært handler om å ødelegge skrifter for å stanse spredningen av ideer man er motstander av. Det fantes makuleringsmaskiner og søppeldynger på 1930-tallet også.” (historieprofessor Kjetil Jakobsen i *Morgenbladet* 13.–19. desember 2019 s. 25)

“Bergen [er] den eneste by som har en bokbrenner som kulturbyråd. Høyres Harald Victor Hove brant nynorske ordlister under valgkampen i 2005.” (*Dagbladet* 11. oktober 2011 s. 53)

I tittelnovellen i Kjell Askildsen debutsamling *Heretter følger jeg deg helt hjem* (1953) møter en ung gutt inne i skogen “ei yngre jente. Askildsens skildring av deres famlende tenåringsbegjær utløste en konflikt med hans far, lensmannen og KrF-politikeren Arne Askildsen, som brente boka hans, og resulterte i at han både mistet sin jobb som turistsjef i hjembyen Mandal og i at det med ett ble “veldig, veldig komplisert å få en leilighet” til ham og hans daværende kone.” (*Dagbladets Magasinet* 12. september 2013 s. 12) “Kjell Askildsen var 24 år da han debuterte med novellesamlingen *Heretter følger jeg deg helt hjem*. Den er et ungdomsverk i ordets beste betydning: fullt av opposisjon, seksualitet og litterær utforskning. Boken fikk da også en skrekklagen mottagelse, og ble på melodramatisk vis utsatt for bokbål i forfatterens hjemtrakter på Sørlandet.” (*Aftenposten* 1. november 2015 s. 9)

“Arbeidet documenta 13 [i den tyske byen Kassel] har satt i gang med å samle inn og digitalisere Afghanistans rike filmhistorie [...] vil resultere i et online arkiv. (Taliban krevde å få utlevert alle filmer som hadde blitt laget for å brenne dem. Bålet ble enormt og varte i nesten tjue timer. Det Taliban ikke visste var at de fikk utlevert distribusjonskopier...)” (*Morgenbladet* 15.–21. juni 2012 s. 29)

Ikke alle bokbål har som hensikt å rense noe bort. “For Tunglið, how you publish is as important as what you publish. Named after the Icelandic word for the moon, the tiny publisher prints its books in batches of 69 on the night of a full moon. So far,

so weird. But keen readers must also buy their books that same night, as the publisher burns all unsold copies. [...] For one glorious evening, the book and its author are fully alive. [...] The masterminds are writer Dagur Hjartarson and artist Ragnar Helgi Ólafsson. Three years ago, the pair were discussing some promising manuscripts that they knew were languishing unpublished, and started to formulate a plan to make these books appear. But doing so, they decided, would also “have to involve making them disappear”. [...] Is this all a satire, then, of publishing and capitalism in general? Not really; Ólafsson and Hjartarson’s “aim is not to make any point ... We tend not to take the rules of the game too seriously so in that way, it might seem satirical.” One topic they do take (somewhat) seriously is the artistic nature of their book burnings. At their sole incineration outside Iceland – in Basel, Switzerland – they had a difficult time persuading the locals that this was “a poetic act, not a political one”. [...] they burn books “with a lot of care and respect, using only first-grade French cognac to help to fuel the flames”. They claim the burnings “have nothing to do with history, censorship or politics”. Instead, the procedure has to do with the politics of the book itself. [...] making their books scarce is fundamental to what they do. [...] Writing a book is, for some writers, a deluded attempt at immortality. Tunglið saves its authors from this delusion.” (James Reith i <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2017/may/31/icelandic-publisher-prints-books-full-moon-burns-them-tunglio>; lesedato 21.11.17)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>